

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.12.57>

УДК 339.92

*В. А. Хоманець,
к. е. н., Надзвичайний і Повноважний Посол України
в Туніській Республіці та Державі Лівія за сумісництвом
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-0564-374X>*

СУЧАСНІ НАЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

*V. Khomanets,
PhD in Economics, Ambassador Extraordinary and Plenipotentiary of Ukraine
to the Republic of Tunisia and the State of Libya with concurrent appointment*

MODERN NATIONAL MODELS OF ENERGY DIPLOMACY

Стаття присвячена дослідженню сучасних національних моделей енергетичної дипломатії держав через призму реалізації ними своїх національних інтересів на глобальному енергоринку. Розкрито ключові особливості таких моделей залежно від статусу країн у світовій системі енергозабезпечення. Значна увага приділяється аналізу інструментів енергетичної дипломатії держав-власниць енергосировини, країн-імпортерів енергоносіїв та транзитних країн, а також дається комплексна оцінка їх ефективності. Доведено, що енергетичний сектор глобальної економіки актуалізує питання щодо забезпечення національних економік безперебійними постачаннями енергоресурсів в якості одного з

найважливіших складників глобальних торговельних та транзитних потоків. У статті обґрунтовано, що у сучасному глобальному світі системоформуюча роль вуглеводневої енергетики детермінує довгострокове збереження тісного взаємозв'язку енергетичних, геополітичних та геоекономічних мотивів у реалізації провідними державами світу національних політик конкурентного розвитку.

The article is devoted to the study of modern national models of energy diplomacy of states through the prism of realization of their national interests in the global energy market. The author identifies the key features of such models depending on the status of states in the global system of energy supply. It is stated that in recent decades, energy diplomacy has become a new functional area of their diplomatic activity in the economic sphere. It represents a set of classical and specific economic mechanisms of state influence on the spheres of energy production, transit, market sales and consumption.

Considerable attention is paid to the analysis of energy diplomacy instruments of the states that own energy raw materials, importing countries and transit countries, and their effectiveness is assessed. It is stated that the energy diplomacy measures of the countries that own energy raw materials are aimed at providing national energy companies with competitive advantages when entering international markets, guaranteeing them stable export supplies of energy and attracting foreign capital to the national energy sector. The key features of the energy diplomacy of energy importing countries, which is aimed at ensuring long-term and secure access to energy resources through lobbying, dialogue, negotiations and advocacy, are identified. The key tools of energy diplomacy of transit countries aimed at maximizing their profits from the provision of energy transit services through their territory and attracting large-scale foreign investment capital to projects for the development of national transit infrastructure are revealed.

It is proved that the energy sector of the global economy actualizes the issue of ensuring uninterrupted energy supply to national economies as one of the most important components of global trade and transit flows. It is substantiated that in today's global world, the system-forming role of hydrocarbon energy determines the long-term preservation of the close interconnection of energy, geopolitical and geo-economic motives in the implementation of national policies of competitive development by the leading countries of the world.

Ключові слова: *енергетичні ресурси, вуглеводнева енергетика, енергетична дипломатія, національні інтереси, транзитна безпека енергопостачання, міжнародні переговори, міжнародні енергетичні проєкти, нафтові ембарго.*

Keywords: *energy resources, hydrocarbon energy, energy diplomacy, national interests, transit security of energy supply, international negotiations, international energy projects, oil embargoes.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. У сучасній міжнародній практиці економічної дипломатії держав особливе місце посідає енергетична дипломатія. Як комплекс класичних та специфічних зовнішньополітичних та зовнішньоекономічних механізмів державного впливу на фінансово-господарську діяльність економічних суб'єктів у сфері видобутку, транзиту, ринкового збуту та споживання енергії, енергетична дипломатія є на сьогодні не тільки невід'ємним компонентом національних енергетичних політик, але й вагомим інструментом імплементації країнами своїх стратегічних цілей у системі міжнародних відносин. Наприклад, ще у 2003 р. в Енергетичній стратегії Російської Федерації до 2020 р. вперше була представлена концепція її національної енергодипломатії, спрямована на перетворення російських вуглеводневих ресурсів з об'єкта торговельного обміну у стратегічний ресурс реалізації цією державою своєї внутрішньої і зовнішньої

політики, а також геополітичних інтересів. На превеликий жаль, недооцінка світовою спільнотою загроз такого курсу відіграла не останню роль в утвердженні авторитарної й агресивної політики РФ на міжнародній арені та її військовій агресії проти України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З-поміж наукових праць, котрі містять глибоке теоретико-методологічне і практичне розроблення питань, пов'язаних з енергетичною дипломатією держав та її інструментами, механізмами оптимізації глобального енергопостачання та енергоспоживання, енергетичної політики та енергобезпеки, структурної диверсифікації глобального енергетичного ринку та його екологізації, слід відзначити роботи таких вітчизняних і зарубіжних учених як: Дж. Крейн та М. Фінлей [7]; Л. Ліанг, Л. Джин, Г. Селопал та Ф. Росей [10]; Х. Цінхуа [12]; К. Лі [9]; П. Кубічек [8]; С. Гріффіц [5]; Я. Турчин [17]; С. Кнез, Г. Сімік, А. Мілованович, С. Старікова та Ф. Жупанік [6]; Л. Ламберт, Дж. Таях, К. Лі-Шмідт, К. Абдалла, І. Абдаллах, А. Алі та ін. [13]; М. Тутак і Дж. Бродний [15]; У. Дарке, М. Каратаєв та Р. Лізікевич [3]; С. Корсунський [16] та багато інших.

Зокрема, у контексті оцінки регіональної енергетичної безпеки М. Тутак і Дж. Бродний обґрунтовують нагальну необхідність впровадження державами заходів щодо диверсифікації джерел енергоресурсів, розбудови мереж їх постачання та передачі [15]. У. Дарке, М. Каратаєв та Р. Лізікевич розкривають роль ООН та КНР у забезпеченні енергетичної безпеки у регіоні Центральної Азії на основі технологічної та фінансової підтримки [3]. А. Лаурент, А. Ламберт, Дж. Таях та ін. визначають рушійні сили докорінної зміни газового ландшафту у Європі під впливом російсько-української війни, яка спонукала держави-члени ЄС до пошуку альтернативних джерел газопостачань [13]. Своєю чергою, С. Гріффіц досліджує вплив двосторонньої енергетичної дипломатії на реалізацію національних інтересів країн-членів Ради співробітництва арабських держав Перської затоки під час глобального енергопереходу [5].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є комплексна характеристика сучасних національних моделей енергетичної дипломатії, розкриття їх особливостей та оцінка ефективності з погляду забезпечення енергетичної безпеки держав і цілих регіонів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Енергетичний сектор глобальної економіки формує на сьогодні матеріальний базис пануючого її технологічного укладу. Відтак – він пріоритезує питання щодо забезпечення національних економік безперебійними постачаннями енергоресурсів в якості одного з найважливіших складників глобальних торговельних та транзитних потоків. З огляду на це, цілком природним є той факт, що в останні десятиліття енергетична дипломатія стала новим функціональним напрямом дипломатичної діяльності в економічній сфері практично усіх груп країн. Більше того, національні енергетичні пріоритети держав-світових лідерів формували у цей період важливу складову їх міжнародних економічних стратегій, детермінуючи у такий спосіб структурний ландшафт міждержавного співробітництва та суперництва у сфері володіння, видобування, перероблення та транспортування енергосировини.

Є всі підстави стверджувати, що у сучасному глобальному світі системоформуюча роль вуглеводневої енергетики детермінує довгострокове збереження тісного взаємозв'язку енергетичних, геополітичних та геоекономічних мотивів у реалізації провідними державами світу національних політик конкурентного розвитку. На підтвердження цієї тези наведемо, зокрема, дані щодо динаміки світового енергоспоживання: у період з 1800 р. до 2023 р. його обсяги збільшились з 97 до 140231 ТВт / год. у рік [4]. При цьому особливо стрімкий приріст світового енергоспоживання спостерігається після 1920 р., зокрема, до кінця 2023 р. обсяги річного споживання вугілля збільшились у 5 разів, нафти – у 60 разів, а газу – у 172 рази відповідно. Така динаміка засвідчує наростаючий з першої чверті XX ст. глобальний тренд щодо марнотратного характеру енергоспоживання та посилення залежності світового господарства від викопних видів палива.

Характеризуючи сучасні національні моделі енергетичної дипломатії, слід насамперед відзначити, що вони репрезентують сукупність дипломатичних практик окремих держав щодо реалізації своїх національних інтересів в енергетичній сфері. Важливо зазначити, що подібного роду національні інтереси, як власне й застосовуваний країнами інструментарій енергетичної дипломатії, суттєво відрізняються залежно від їх статусу у глобальній системі суспільного відтворення енерготоварів. Так, енергетична дипломатія держав-власниць енергоносіїв охоплює сукупність заходів щодо надання своїм національним енергокомпаніям конкурентних переваг при їх виході на міжнародні ринки, гарантування їм стабільних експортних поставок енергоносіїв за розумно високими цінами, а також залучення іноземного капіталу у спільні проекти з розроблення на своїй території енергетичних ресурсів на вигідних для держав умовах. Зазначені напрями енергетичної дипломатії держав-експортерів енергоносіїв реалізуються на сьогодні як на дво-, так і багатосторонньому рівнях на кшталт тієї ж самої ОПЕК.

Наприклад, Об'єднані Арабські Емірати, як один з найбільших у світі експортерів вуглеводнів, у реалізації свого зовнішньоекономічного курсу основну ставку робить саме на енергетичну дипломатію. На підтвердження її високої ефективності наведемо такі дані: ОАЕ мають нині дипломатичні відносини з 189 країнами світу та відкрили за кордоном 82 своїх посольства. Водночас на території цієї держави відкрито 110 посольств іноземних країн та представництва 15 регіональних і міжнародних організацій [5, с. 2]. Саме завдяки високій результативності своєї енергетичної дипломатії ОАЕ з 2017 р. перейшли до фронтальної реалізації національної стратегії «м'якої сили», спрямованої на підвищення глобальної репутації цієї держави на міжнародній арені на основі масштабної презентації її ідентичності, культурної спадщини та внеску у глобальний суспільний поступ [14].

Своєю чергою, енергетична дипломатія країн-імпортерів енергоносіїв передбачає впровадження ними дипломатичної діяльності, спрямованої на

забезпечення свого довгострокового і безпечного доступу до енергетичних ресурсів на основі інструментів лобіювання, діалогу, переговорів, адвокації та цілої низки інших мирних способів впливу на перебіг політико-економічних подій у світі та управлінські рішення іноземних урядів в енергетичному секторі [11]. Значення зазначених інструментів важко переоцінити з огляду на ту обставину, що енергодобувні держави можуть раптово припинити постачання нафти і газу не тільки з політичних чи економічних міркувань, але й з причин порушення громадського порядку чи піратства. До такого кроку вдалась у 2011 р. під час громадянської війни Лівія, на яку припадало на той час близько 2% світового видобутку природного газу.

За таких умов суттєво зростає роль такого інструменту енергетичної дипломатії як переговори, котрі проводяться за участі практично незмінного кола суб'єктів, з проведенням ними попередніх офіційних та неофіційних консультацій за одними і тими ж самими найактуальнішими питаннями енергетичного порядку денного. Останній включає, зокрема, обсяги та ціни енергопоставок, параметри їх екологічної безпеки та вартість транзитних послуг, правові режими експлуатації вуглеводневих родовищ та делімітація державних кордонів на континентальному шельфі, залучення інвестиційних капіталовкладень у міжнародні енергетичні проєкти та екоінноваційні ДіР, умови участі великих енергетичних корпорацій у міжнародних проєктах з експлуатації нафто-газових родовищ та видобутку вуглеводневої сировини.

Наприклад, головним інституційним майданчиком реалізації Сполученими Штатами Америки своєї енергетичної дипломатії є Бюро з енергетичних ресурсів (*англ. – Bureau of Energy Resource*), яке функціонує у структурі Державного департаменту. Діяльність цієї інституції пов'язана з вирішенням широкого кола питань енергетичної безпеки США та ухваленням ключових зовнішньополітичних рішень цієї держави в енергетичній сфері, виводячи її енергетичну дипломатію в авангард зовнішньої політики. Звернімо увагу на те, що сучасна дипломатична

діяльність Сполучених Штатів Америки в енергетичній сфері спирається, з одного боку, на реалізацію цієї країною зовнішньої політики з урахуванням глобальних тенденцій розвитку енергетичного сектору та на основі діалогу з великими виробниками та споживачами енергоресурсів, а з другого – на всебічне стимулювання розвитку відновлювальної енергетики та впровадження екоінноваційних розробок в енергетичній сфері.

Зокрема, Бюро з енергетичних ресурсів системно просуває політику декарбонізації енергосектору, бере активну участь у запровадженні санкцій відносно енергетики у різних регіонах світу, розвиває двосторонню та регіональну енергетичну дипломатію США в Європі та Центральній Азії, займається залученням в енергосектор приватного інвестиційного капіталу та розвитком двосторонньої торгівлі енергоносіями, просуває національні інтереси США у багатосторонніх організаціях та інтеграційних угрупованнях тощо. Окрім того, важливим компонентом енергетичної дипломатії, що реалізується Бюро з енергетичних ресурсів США, є надання технічної та політичної підтримки програмам і проєктам розвитку низьковуглецевої енергетики на дво- і багатосторонніх платформах, розроблення варіативних механізмів їх фінансування та управління ризиками, а також представлення національних економічних інтересів США на різного роду глобальних енергетичних форумах (Міжнародному агентстві з відновлюваних джерел енергії, REN21, Міжурядовому форумі з видобутку корисних копалин, мінералів, металів і сталого розвитку тощо) [2].

Нарешті, невід’ємним компонентом енергетичної дипломатії на національному рівні є також інструментарій забезпечення транзитної безпеки енергопостачання, що передбачає надійний і безперешкодний транзит енергоносіїв територією третіх держав. Доцільно також зауважити, що сучасний світовий енергетичний сектор репрезентує собою майданчик виникнення надзвичайно гострих суперечностей національних економічних інтересів держав-експортерів енергетичної сировини та транзитних держав щодо розміру тарифів на надання транзитних послуг, особливо за умов

обмеження останніми вільного та безпечного транзиту енерготоварів своєю територією. Таким чином, ключові інструменти енергетичної дипломатії транзитних країн спрямовані насамперед на максимізацію своїх прибутків від надання послуг з транзиту своєю територією енергоносіїв та залучення масштабного іноземного інвестиційного капіталу у проєкти з розбудови власної транзитної інфраструктури.

Це є потужним рушієм не тільки переведення національних транзитних систем держав на конкурентні і ринкові принципи функціонування, але й надання іноземним інвесторам необмеженого доступу до інфраструктурних потужностей транзитних держав та отримання ними недискримінаційних тарифів за транзит енергоносіїв. На цій основі можемо стверджувати, що ключовими суб'єктами енергетичної дипломатії є національні уряди, котрі встановлюють відносини співробітництва з іншими державами з метою реалізації національних економічних інтересів в енергетичній сфері та вирішення конфліктів, котрі виникають у цій царині міжнародних відносин.

Як свідчить сучасна міжнародна практика, одним з найбільш ефективних інструментів енергетичної дипломатії країн є їх участь в інвестуванні міжнародних енергетичних проєктів. В якості прикладу наведемо, зокрема, Китай, який, зіткнувшись в останні десятиліття зі значним загостренням міжнародної конкуренції за світові нафто-газові ресурси та маючи колосальні внутрішні потреби у їх запасах, вживає на сьогодні рішучих заходів у царині енергетичної дипломатії, органічно «вбудовуючи» її у загальний конструкт своєї глобальної експансіоністської політики. Так, на тлі будівництва на своїй території інфраструктурних потужностей з постачання нафти і природного газу КНР активно розширює також своє міжнародне співробітництво у сфері розроблення нафтових і газових родовищ на території інших держав.

Наголосимо, що дане стратегічне завдання енергетичної дипломатії було сформульовано ще у 2006 р. у XI П'ятирічному плані національного економічного та соціального розвитку Китайської Народної Республіки [12, с.

4]. Тож за майже два десятиліття національні енергетичні корпорації цієї держави здобули стійкі конкурентні переваги на глобальних ринках завдяки не тільки неухильному збільшенню обсягів своїх експортних поставок, але й нарощуванню інвестиційних капіталовкладень у сферу видобутку вуглеводнів на території зарубіжних країн (насамперед Африки і Центральної Азії), здійсненню системного реінжинірингу бізнес-процесів та активізації участі у спільних (за участі іноземних партнерів) дослідженнях і розробках енергетичного профілю. Як влучно відзначають з цього приводу Л. Лян, Л. Цзінь, Г. С. Селопал та Ф. Росей, сучасна енергетична політика Китаю безумовно має довгострокові перспективи для глобального миру, репрезентуючи собою доволі цікавий й актуальний приклад принципово нової концепції «миротворчої інженерії». За своєю змістовною сутністю остання репрезентує собою систему поглядів на інструментарій усунення чи значного пом'якшення існуючого у світі насильства, спричиненого міждержавними конфліктами, на основі застосування інноваційних досліджень та технологій, системного мислення та дизайну, а також «вбудовування» результатів конфліктів та миру у чинні корпоративні стратегії і бізнес-практики [10].

Красномовним підтвердженням високої ефективності енергетичної дипломатії сучасного Китаю є, зокрема, реалізовувана ним з 2013 р. ініціатива «Один пояс, один шлях», у рамках якої передбачається реалізація доволі амбітних міжнародних інвестиційних проєктів у сфері енергетики. Достатньо сказати, що станом на тепер до заснованого у 2019 р. «Енергетичного партнерства «Один пояс, один шлях» (англ. – *Belt and Road Energy Partnership – BREP*) вже долучились 147 держав світу, у тому числі 43 – в Африці на південь від Сахари, 35 – у Європі, 25 – в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, 20 – у Латинській Америці та Карибському басейні, 18 – на Близькому Сході та у Північній Африці та 6 – у Південно-Східній Азії [10, с. 2]. Загалом же, загальний обсяг здійснених Китаєм інвестиційних капіталовкладень у 3,8 тис міжнародних проєктів у сферах енергетики,

транспорту та метеотехнологій склали у період 2005-2022 рр. майже 2,3 трлн дол. США. До 2022 р. сукупний вартісний обсяг накопичених прямих інвестицій КНР в енергетичний сектор досягнув майже 792 млрд дол. США (рис. 1) на тлі реалізації Китаєм у своїй внутрішній енергетичній політиці системних заходів щодо підвищення рівня енергоефективності національної економіки, посилення енергозбереження, коригування цін на енергоносії, постійного моніторингу рівня енергоспоживання та суттєвого підвищення стандартів економії палива.

Наголосимо, що зазначені вище кошти вкладені нині у понад 1 тис проєктів, у тому числі 230 проєктів кошторисною вартістю більше 1 млрд дол. [10, с. 7]. Станом на тепер найбільші обсяги інвестиційних капіталовкладень здійснені Китаєм в енергопроєкти на території ЄС (76 млрд дол. США), Бразилії (59 млрд), Пакистану (48 млрд), Канади (42 млрд) та Австралії (40 млрд відповідно) (рис. 2). Саме ці держави, як бачимо, власне й відбивають сучасні географічні пріоритети реалізації КНР заходів енергетичної дипломатії у загальному контексті реалізації цією державою експансіоністської економічної стратегії у глобальних координатах.

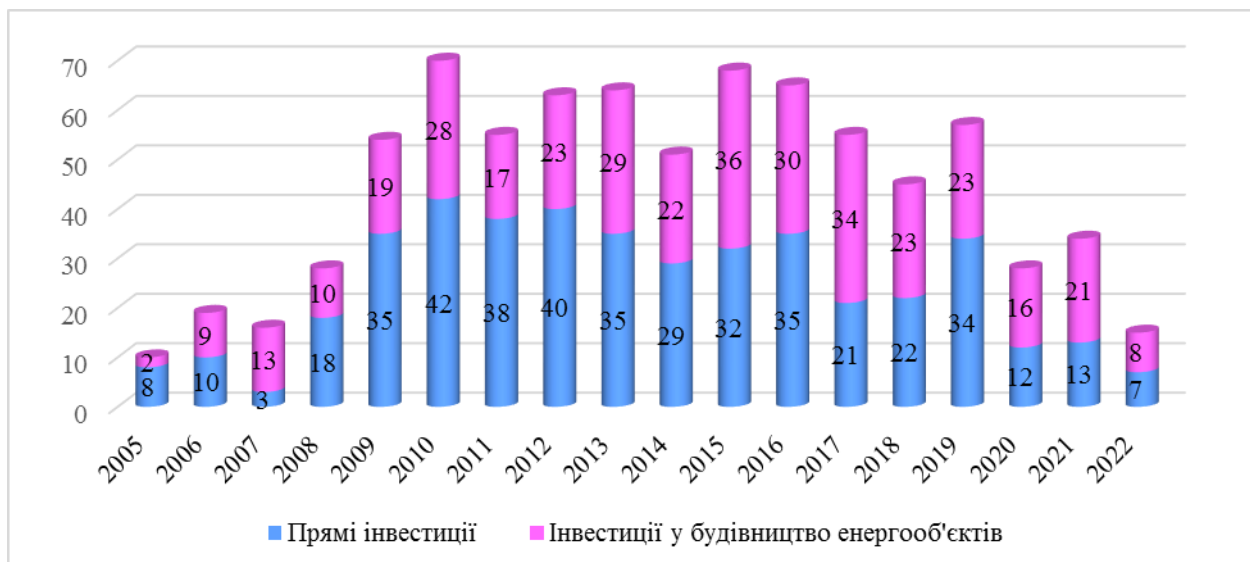

Рис. 1. Кошторисна вартість глобальних енергетичних проєктів, реалізованих КНР упродовж 2005-2022 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [10, с. 8].

Особливе місце у сучасній енергетичній дипломатії Китаю відіграють також заходи щодо стимулювання участі приватного капіталу у розробці й експлуатації іноземних нафто-газових родовищ; будівництво ним газо- і нафтопроводів на території сусідніх країн; проєктування, консультування та будівництво у країнах-експортерах енергоносіїв об'єктів енергетичної інфраструктури, а також комерціалізація на їх території результатів досліджень і розробок енергетичного профілю. Наголосимо у цьому зв'язку, що навіть попри значно нижчу технологічну гнучкість побудованих Китаєм на території іноземних країн газо- і нафтопроводів, довгий цикл їх будівництва та суттєво вищу вартість порівняно з морським транспортом, трубопровідне транспортування вуглеводнів має значні конкурентні переваги. Вони пов'язані насамперед зі значно нижчими транспортними витратами, стабільністю та надійністю нафто-газових постачань до КНР, що засвідчує високу ефективність реалізовуваних цією державою заходів енергетичної дипломатії.

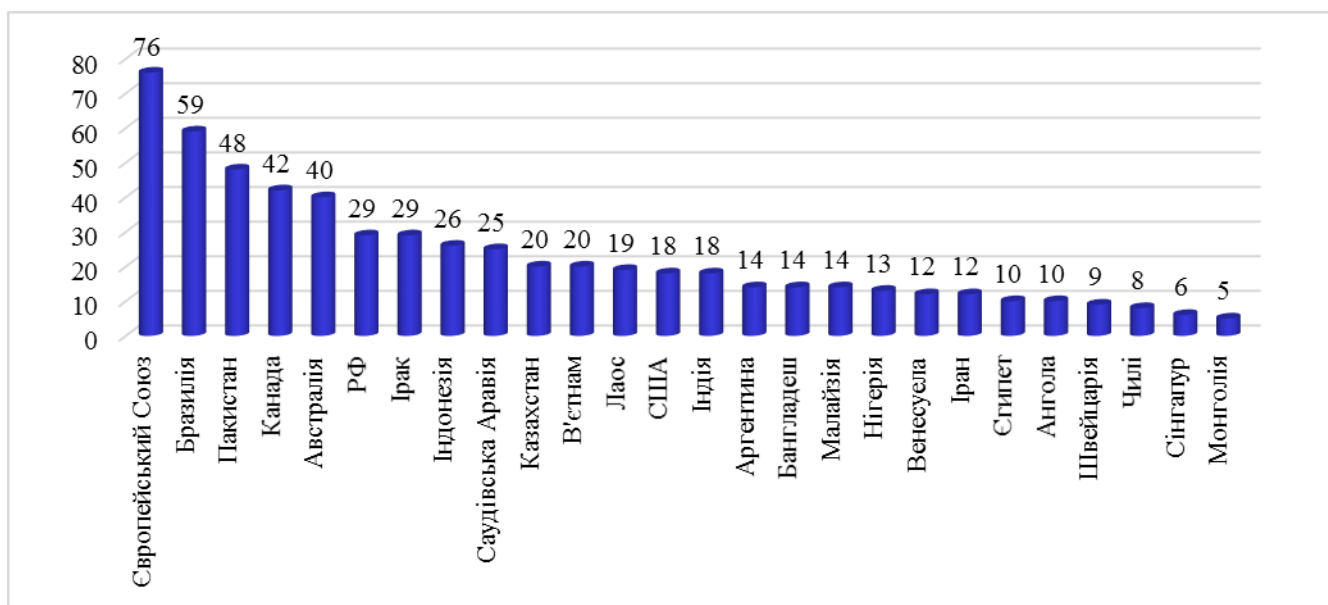

Рис. 2. Вартісний обсяг інвестицій, вкладених Китаєм у міжнародні енергетичні проєкти, за окремими державами у 2005-2020 рр., млрд дол. США

Джерело: побудовано автором за даними [10, с. 8].

Водночас розбудова Китаєм енергетичного співробітництва зі світовими споживачами енергоносіїв дає змогу цій державі підтримувати з ними ефективний політичний діалог і комунікації як базису мирних відносин, а отже – суттєво пом'якшувати загрози загострення конкурентної боротьби за енергетичні ресурси. Йдеться насамперед про Стратегічний економічний діалог між КНР і США та Енергетичний діалог між Сполученими Штатами Америки, Індією, Японією та Республікою Корея [10, с. 14], котрі на сьогодні активно використовуються Китаєм як інституційні майданчики для просування власних національних інтересів в енергетичній сфері.

Окрім того, з 2015 р. КНР бере активну участь у глобальних угодах злиттів і поглинань в енергетичному та гірничодобувному секторах, яких в інвестиційному портфелі налічується нині майже 70. Найбільшим придбанням вважається поглинання китайськими корпораціями 43 приватних енергокомпаній на загальну суму 9,3 млрд дол. США. При цьому у двох десятках угод ЗіП вартісний обсяг купівлі зарубіжних приватних енергокомпаній перевищують придбання державних корпорацій [10, с. 8], що засвідчує величезний ресурсний потенціал китайського бізнесу в якості суб'єкта енергетичної дипломатії цієї держави за усіма структурними ланками глобальних вартісних ланцюгів, сформованих в енергетичному секторі. Отже – подібна структура та масштаби енергетичної дипломатії Китаю засвідчують, на нашу думку, її сучасні стратегічні пріоритети, спрямовані на нарощування міжнародного конкурентоспроможного впливу КНР на глобальний енергетичний сектор в якості найбільшого у світі імпортера та споживача енергоносіїв, а також активного учасника світової торгівлі енергетичними ресурсами, здатного справляти потужний структуроформуючий вплив на усю світогосподарську систему.

Наступним механізмом енергетичної дипломатії країн є нафтові ембарго, економічні та політичні санкції, котрі запроваджуються проти енергетичних секторів держав-порушниць системи світового порядку та репрезентують «жорсткі» інструменти дипломатичних практик. Так, ембарго на експорт нафти, запроваджене у 1973 р. Саудівською Аравією та низкою арабських країн проти західних держав у відповідь на підтримку Сполученими Штатами Америки Ізраїлю у його війні з Єгиптом і Сирією, стало потужним

каталізатором розгортання на світовому енергетичному ринку фундаментальних структурних зрушень. Вони були пов'язані насамперед зі стрімким зростанням цін на нафту, зменшенням її питомої ваги у світовому енергоспоживанні, відновленням країнами-експортерами енергосировини національного суверенітету над нафтовими ресурсами, переходом контролю над світовим видобутком нафти від західних нафтових корпорацій до їх національних компаній, зменшенням частки ОПЕК у глобальному енергобалансі, диверсифікацією енергетичних ресурсів у світовому енергоспоживанні тощо.

Достатньо сказати, що упродовж 1973-1985 рр. видобуток нафти за межами ОПЕК зріс на 14 млн барелів у день, а глобальне споживання нафти на особу та виробництво 1 дол. США світового ВВП за останні п'ятдесят років зменшилось на 60%. І це при тому, що подальша сланцева революція вже у 2010-х роках перетворила США на найбільшого глобального виробника і нетто-експортера нафти. Тож якщо до запровадження нафтового ембарго майже половина світового енергоспоживання припадала на нафту, то у 2022 р. даний показник не перевищував 31,6%. Водночас питома вага держав-членів ОПЕК у світовому видобутку нафти зменшилась за вказаний період з 50,3 до 36,3% відповідно (рис. 3).

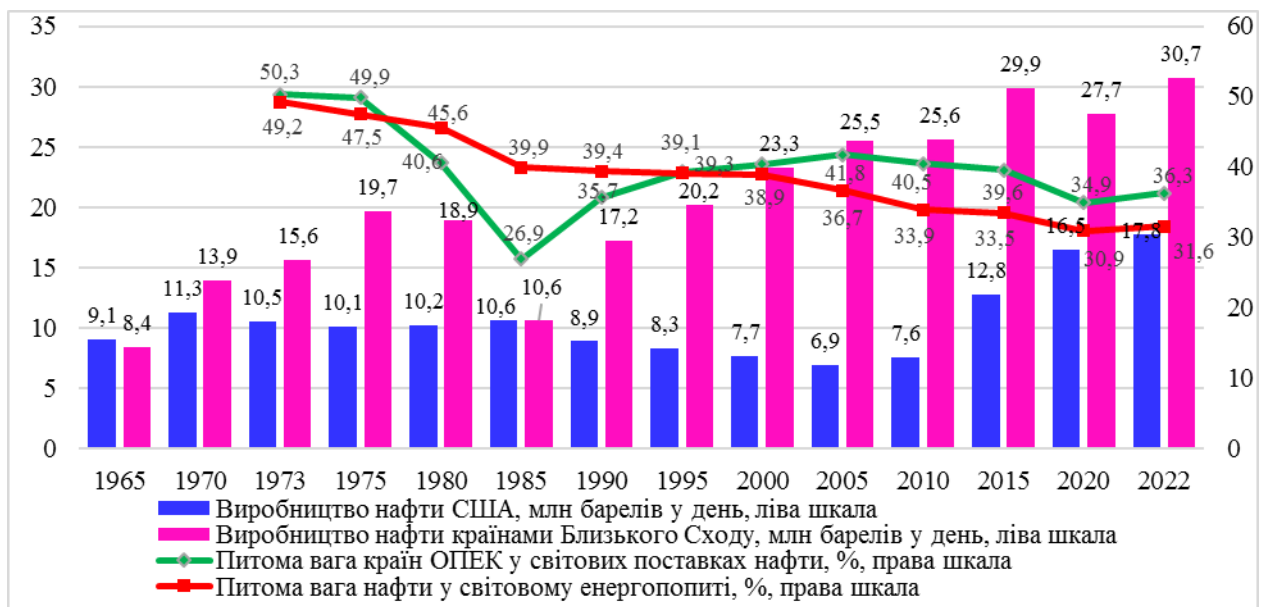

Рис. 3. Ключові показники розвитку світового ринку нафти у 1965-2022 рр.

Джерело: побудовано автором за даними [7].

Маємо зазначити, що саме з 1973 р. енергетична дипломатія остаточно утверджується у політичному дискурсі західних держав з причин стрімкого «злету» світових нафтових цін спочатку з 1,8 дол. США (у 1972 р.) до 2,7 дол. (у 1973 р.), а згодом до 11 дол. (у 1974 р.) та 12,8 дол. США за барель (у 1978р.) [1]. Наголосимо, що навіть після зняття ембарго на початку 1974 р. ціни на нафту залишались високими упродовж цілого десятиліття. Отже – подібна цінова кон'юнктура світового ринку нафти стала по суті одним з найяскравіших історичних прикладів потужного впливу енергетичного сектору на систему міжнародних відносин та конкурентну диспозицію держав на економічній карті світу. Як результат – даний період детермінує перетворення енергетичної дипломатії на наріжний камінь міжнародної політики практично усіх держав світу, справляючи потужний вплив на реалізацію ними національних політик макроекономічного зростання та структурної модернізації економіки.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Узагальнюючи вищенаведене, можемо стверджувати, що в останні десятиліття енергетична дипломатія держав перетворилась не тільки на дієвий інструмент лобіювання своїх національних інтересів на міжнародній арені, але й потужний канал досягнення ними політичної, економічної, ресурсної та соціальної безпеки у глобальних координатах. Вирішальну роль у формуванні сучасного структурного ландшафту енергетичної дипломатії відіграє значне загострення міжнародної конкурентної боротьби за глобальні енергоресурси, вихід на світовий енергетичний ринок нових великих гравців з числа держав та багатонаціональних підприємств, «вибухоподібне» зростання масштабів світового енергоспоживання, посилення диференціацій між світовими виробниками і споживачами енергетичних ресурсів та загострення глобальної екологічної проблеми людства. Перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямі пов'язані з дослідженням економічного та зовнішньополітичного інструментарію енергетичної дипломатії держав та розкриттям особливостей їх застосування залежно від конкурентного статусу країн у системі міжнародних відносин, особливостей їх

національного менталітету, зовнішньоекономічної та структурної політики, а також соціально-культурних особливостей та накопиченого досвіду економічного співробітництва зі своїми партнерами.

Література

1. Average annual OPEC crude oil price from 1960 to 2024 (in U.S. dollars per barrel). Statista. The Statistic Portal. URL: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/>
2. Bureau of Energy Resources. About Us. U. S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/about-us-bureau-of-energy-resources/>
3. Darke W., Karatayev M., Lisiakiewicz R., Sustainable energy security for Central Asia: exploring the role of China and the United Nations. Energy Rep. 2022. 8, 10741-10750. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2022.08.213>
4. Global fossil fuel consumption. URL: <https://ourworldindata.org/fossil-fuels>
5. Griffiths S. Energy diplomacy in a time of energy transition. Energy Strategy Reviews. 2019. Volume 26. URL: <http://surl.li/mvrbrx>
6. Knez S., Šimić G., Milovanović A., Starikova S., Zupanić F., Prices of conventional and renewable energy as determinants of sustainable and secure energy development: regression model analysis. Energy, Sustain. Soc. 2022. 12 (1). DOI: <https://doi.org/10.1186/s13705-022-00333-9>
7. Krane J., Finley M. The Arab Embargo 50 Years Ago Weaponized Oil to Inflict Economic Trauma – Sound Familiar? Baker Institute for Public Policy, October 11, 2023. URL: <https://www.bakerinstitute.org/research/arab-embargo-50-years-ago-weaponized-oil-inflict-economic-trauma-sound-familiar>
8. Kubicek P. Energy politics and geopolitical competition in the Caspian Basin. J. Eurasia Stud. 2013. 4 (2), 171-180. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2013.03.007>.

9. Lee C. China's energy diplomacy: does Chinese foreign policy favor Oil-Producing countries? *Foreign Policy Anal.* 2019. 15 (4), 570–588. DOI: <https://doi.org/10.1093/fpa/orz011>.
10. Liang L., Jin L., Selopal G. S., Rosei F. Peace Engineering in Practice: China's Energy Diplomacy Strategy and Its Global Implications. *Sustainability*. 2023. Volume 15. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15021442>
11. Mamchii O. Reshaping Geopolitics with Energy Diplomacy in 2024. URL: <https://bestdiplomats.org/energy-diplomacy/>
12. Qinhu X. China's Energy Diplomacy and its Implications for Global Energy Security. Friedrich-Ebert-Stiftung. FES Briefing Paper 13. 2007. URL: <https://library.fes.de/pdf-files/iez/global/04763.pdf>
13. The EU's natural gas Cold War and diversification challenges. *Energy Strategy Rev.* 43, 100934. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.esr.2022.100934>
14. The UAE Soft Power Strategy. The United Arab Emirates Government. 2018.
15. Tutak M., Brodny J. Analysis of the level of energy security in the three seas initiative countries. *Appl. Energy* 2022. 311, 118649. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2022.118649>
16. Корсунський С. В. Енергетична дипломатія: Навч. посіб. К.: Вища школа, 2008. 159 с.
17. Турчин Я. Енергетична дипломатія як важлива складова зовнішньої політики держави: європейський досвід для України. *Політичні науки*. 2016. Vol. 2, No. 2. С. 55-61. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5856/turchinviziyyi22016.pdf>

References

1. Statista: The Statistic Portal (2024), “Average annual OPEC crude oil price from 1960 to 2024 (in U.S. dollars per barrel)”, Available at: <https://www.statista.com/statistics/262858/change-in-opec-crude-oil-prices-since-1960/> (Accessed: 11 December 2024).

2. U. S. Department of State (2024), “About Us — Bureau of Energy Resources”, Available at: <https://www.state.gov/about-us-bureau-of-energy-resources/> (Accessed: 11 December 2024).
3. Darke, W., Karatayev, M. and Lisiakiewicz, R. (2022), “Sustainable energy security for Central Asia: exploring the role of China and the United Nations”, *Energy Reports*, vol. 8, pp. 10741-10750. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2022.08.213>.
4. Fossil fuels. (2024), “Global fossil fuel consumption”, Available at: <https://ourworldindata.org/fossil-fuels> (Accessed: 11 December 2024).
5. Griffiths, S. (2019), “Energy diplomacy in a time of energy transition”, *Energy Strategy Reviews*, Vol. 26, Available at: <http://surl.li/mvrbrx> (Accessed: 11 December 2024).
6. Knez, S., Simic, G., Milovanovic, A., Starikova, S. and Zupanic, F. (2022), “Prices of conventional and renewable energy as determinants of sustainable and secure energy development: regression model analysis”, *Energy, Sustainability and Society*, vol. 12 (1). DOI: <https://doi.org/10.1186/s13705-022-00333-9>.
7. Krane, J. and Finley, M. (2023), “The Arab Embargo 50 Years Ago Weaponized Oil to Inflict Economic Trauma – Sound Familiar?”, *Baker Institute for Public Policy*, October 11, Available at: <https://www.bakerinstitute.org/research/arab-embargo-50-years-ago-weaponized-oil-inflict-economic-trauma-sound-familiar> (Accessed: 11 December 2024).
8. Kubicek, P. (2013), “Energy politics and geopolitical competition in the Caspian Basin”, *Journal of Eurasian Studies*, vol. 4 (2), pp. 171–180. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.euras.2013.03.007>.
9. Lee, C. (2019), “China’s energy diplomacy: does Chinese foreign policy favor Oil-Producing countries?”, *Foreign Policy Analysis*, vol. 15 (4), pp. 570-588. DOI: <https://doi.org/10.1093/fpa/orz011>.

10. Liang, L., Jin, L., Selopal, G. S. and Rosei, F. (2023), "Peace Engineering in Practice: China's Energy Diplomacy Strategy and Its Global Implications", *Sustainability*, Vol. 15. <https://doi.org/10.3390/su15021442>.
11. Mamchii, O. (2023), "Reshaping Geopolitics with Energy Diplomacy in 2024", *Best Diplomats*, Available at: <https://bestdiplomats.org/energy-diplomacy/> (Accessed: 11 December 2024).
12. Qinhu, X. (2007), "China's Energy Diplomacy and its Implications for Global Energy Security", Friedrich-Ebert-Stiftung, FES Briefing Paper 13, Available at: <https://library.fes.de/pdf-files/iez/global/04763.pdf>. (Accessed: 11 December 2024).
13. Lambert, L. A., Tayah, J., Lee-Schmid, C., Abdalla, M., Abdallah, I., Ali, A. H. and Ahmed, W. (2022), "The EU's natural gas Cold War and diversification challenges", *Energy Strategy Review*, vol. 43, 100934. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.esr.2022.100934>.
14. The United Arab Emirates Government (2018), "The UAE Soft Power Strategy", Available at: <https://u.ae/en/about-the-uae/strategies-initiatives-and-awards/strategies-plans-and-visions/strategies-plans-and-visions-untill-2021/the-uae-soft-power-strategy>. (Accessed: 11 December 2024).
15. Tutak, M. and Brodny, J. (2022), "Analysis of the level of energy security in the three seas initiative countries", *Applied Energy*, vol. 311, 118649. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2022.118649>
16. Korsunskyi, S. V. (2008) *Energy diplomacy [Enerhetychna dyplomatiia], Vyshcha shkola*, Kyiv, Ukraine.
17. Turchyn, Ya. (2016), "Energy diplomacy as component of state external policy: European experience for Ukraine", *Politychni nauky*, Vol. 2, (2), pp. 55-61.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2024 р.